

EKOSYSTEMOWE PODEJŚCIE DO RYBOŁÓWSTWA MORSKIEGO A EKOONAKOWANIE RYB I ICH PRZETWORÓW

Jolanta Zieziula

Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie

Streszczenie. W pracy zaprezentowano ekosystemowe podejście do rybołówstwa morskiego, jak też ekookazowanie oraz próbę krytycznej analizy ich zależności. Ekosystemowe podejście do rybołówstwa morskiego nie zawiera w sobie ekookazowania, natomiast ekookazowanie jest traktowane jako element ekosystemowego podejścia do rybołówstwa. Ekookazowanie zawiera w sobie jednak dodatkowe elementy. Powszechne wprowadzanie ekookazowania ryb i ich przetworów napotyka trudności. Są to głównie sprzeczności pomiędzy różnymi użytkownikami żywych zasobów mórz, państwowym (czy międzynarodowym) zarządzaniem rybołówstwem a ponoszeniem finansowych konsekwencji tego zarządzania przez prywatne przedsiębiorstwa, w tym przetwórstwa i handlu (nierówność kompetencji i odpowiedzialności). Różne są też cele realizowane w makro- i mikroskali, jak również występuje sprzeczność między krótko- i długookresowymi celami gospodarowania.

Słowa kluczowe: ekosystemowe podejście do rybołówstwa morskiego, ekookazowanie ryb i ich przetworów, Organizacja ds. Wyżywienia i Rolnictwa (FAO), Unia Europejska (UE)

WSTĘP

Celem pracy jest prezentacja założeń ekosystemowego podejścia do rybołówstwa morskiego oraz ekookazowania ryb morskich i ich przetworów, a także ich wzajemnych zależności. Ekookazowanie ryb i ich przetworów jest traktowane jako element ekosystemowego podejścia do rybołówstwa, ale jego powszechne wprowadzenie napotyka liczne trudności.

Adres do korespondencji – Corresponding author: Jolanta Zieziula, Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie, Wydział Ekonomiki i Organizacji Gospodarki Żywnościowej, Katedra Międzynarodowych Stosunków Gospodarczych i Handlu Zagranicznego, ul. Żołnierska 47, 71-210 Szczecin, e-mail: Jolanta.Zieziula@zut.edu.pl

W pracy podjęto próbę przedstawienia i krytycznej analizy trudności przy wprowadzaniu ekooznakowania ryb i ich przetworów. Dokonano tego metodą analizy przyczynowo-skutkowej, bazując na dostępnych materiałach źródłowych.

EKOSYSTEMOWE PODEJŚCIE DO RYBOŁÓWSTWA MORSKIEGO – POJĘCIE I ELEMENTY

Ekosystemowe podejście do rybołówstwa morskiego stanowi część ekosystemowego podejścia do gospodarki morskiej jako całości. Oznacza to konieczność podejmowania decyzji z zakresu gospodarki morskiej na podstawie kompleksowego rozumienia funkcjonowania środowiska morskiego [Węśławski 2008].

Pogodzenie często sprzecznych interesów wielu użytkowników środowiska morskiego wiąże się z koniecznością rozwiązywania konfliktów, a to jest tym łatwiejsze, im bardziej racjonalnie i przejrzyście zarządza się gospodarką morską, uwzględniając wymogi środowiska naturalnego. Chodzi też o to, aby gospodarcza działalność człowieka nie doprowadziła do zniszczenia przyrody. Z tego względu przemysłowa działalność w środowisku przyrodniczym na całym świecie została objęta nakazem sporządzania ocen jej oddziaływania na środowisko [Węśławski 2008 i Bałarzy 2008].

Jeśli chodzi o rybołówstwo, to istnieją liczne dowody nadmiernej eksploatacji żywych zasobów światowych mórz i oceanów. Zgodnie z szacunkami Banku Światowego, w 2004 r. biomasa gospodarczo wartościowych ryb morskich, między innymi takich jak tuńczyk czy dorsz, uległa zmniejszeniu o 90% w porównaniu do poziomu sprzed pięćdziesięciu lat [Kaczyński 2007]. Co więcej, ekosystem tych i innych gatunków ryb nadal ulega degradacji. Podejmowane są różne działania, narodowe i międzynarodowe, mające przeciwdziałać tym negatywnym zjawiskom.

W 1995 r. FAO przyjęło Kodeks Odpowiedzialnego Rybołówstwa. Niestety, w ciągu kolejnych dziesięciu lat jego wprowadzanie w życie na większości obszarów światowych wód morskich nawet się nie rozpoczęło!

W Unii Europejskiej (UE) ekosystemowe podejście do gospodarki rybnej znalazło wyraz w strategii rozwoju sektora rybackiego, przyjętej do realizacji do 2013 r. przez Komisję Europejską (KE). W Komunikacie KE do Rady Europy i Parlamentu Europejskiego podano, że podejście ekosystemowe jest jednym ze sposobów realizacji założeń zrównoważonego rozwoju w trzech wymiarach: ochrony środowiska, sprawiedliwości i spójności społecznej oraz rozwoju gospodarczego. Rybołówstwo jest jedynym sektorem gospodarki morskiej bezpośrednio zależnym od zdrowych ekosystemów morskich, odnosi więc największą korzyść z kompleksowej ochrony tych ekosystemów [Rola WPRyb... 2008].

Jednym z celów rybackich programów operacyjnych realizowanych przez poszczególne kraje UE jest stopniowe wprowadzanie ekosystemowego podejścia do zarządzania rybołówstwem w ramach tak zwanej zintegrowanej polityki morskiej. Zintegrowane podejście ma zapewnić ekosystemom morskim powrót do „zdrowego stanu” i jego utrzymanie, zapewniające podstawy produktywności zasobów rybnych w przyszłości. Do wprowadzania zintegrowanego ekosystemowego podejścia wykorzystywane są fundusze unijne, zwłaszcza Europejski Fundusz Rybacki [Rola WPRyb... 2008].

Aby otoczyć opieką najcenniejsze pod względem przyrodniczym siedliska i chronić zagrożone wyginięciem gatunki organizmów morskich, państwa członkowskie UE, w tym Polska, zobowiązały się do wyznaczenia w granicach swoich państw, specjalnych obszarów chronionych. Tak powstał między innymi projekt „NATURA 2000”, obejmujący swoim zasięgiem część Morza Bałtyckiego [Bałarzy 2008].

Wyznaczając obszary chronione w strefie Morza Bałtyckiego i poza nim, kierowano się ich znaczeniem ekologicznym, biogeograficznym, ekonomicznym i społecznym oraz znaczeniem dla badań naukowych w skali krajowej i międzynarodowej. Ważne były także: występowanie na tych obszarach zwierząt należących do gatunków uznawanych za rzadkie lub zagrożone wyginięciem, ilość drapieżców (ryb, ptaków i ssaków wodnych), współczynnik różnorodności biologicznej. Wyznaczone w polskiej strefie ekonomicznej obszary „NATURA 2000” pokrywają swoją powierzchnią niemal cały pas wód przybrzeżnych. Są to: Zalew Wiślany, Zatoka Pucka, głazowiska Ławicy Słupskiej, Zalew Szczeciński i Zatoka Pomorska.

Trudnym zadaniem jest ustalenie obiektywnych kryteriów oceny, od którego momentu wpływ rybołówstwa jest na tyle znaczący, że narusza stabilność środowiska, zagraża siedliskom i poszczególnym hydrobiontom. Niezbędne staje się więc podanie wskaźnikowych gatunków zwierząt, aby określić, jaki rodzaj sprzętu połowowego bądź inne czynniki oddziałują niekorzystnie na bytujące w morzu organizmy i zmieniają środowisko, np. dna morskiego, w sposób pogarszający jego stan. KE, na podstawie wyników badań naukowych, wybrała pierwszy zbiór wskaźników służących do monitorowania oddziaływania rybołówstwa na ekosystem [Rola WPRyb... 2008].

Ekosystemowe podejście do rybołówstwa wymaga całościowego, zintegrowanego systemu zarządzania, bazującego na przewidywaniu skutków oddziaływania rybołówstwa i przyjętego sposobu zarządzania na ekosystem. Ponieważ wiedza na temat rybołówstwa i dynamiki ekosystemów jest niepełna, to wielu skutków nie można przewidzieć. Niepełna wiedza nie powinna jednak uniemożliwiać podejmowania działań zmierzających do ograniczenia szkodliwych skutków rybołówstwa [Rola WPRyb... 2008]. I tak, np. wprowadzono zakaz stosowania sieci na głębokości poniżej 200 m na niektórych obszarach połowowych, zakaz stosowania niszczyielskich praktyk połowowych, ale też działania mające na celu zwalczanie nielegalnych, nieraportowanych i nieuregulowanych połowów (IUU) na wodach europejskich i międzynarodowych [Rola WPRyb... 2008 i COM... 2007].

Wkład zarządzania rybołówstwem w podejście ekosystemowe polega między innymi na stworzeniu długookresowych planów odbudowy żywych zasobów mórz i zarządzania nimi, bazujących na zasadach zrównoważenia ekologicznego. Opracowano takie plany dla stad ryb bytujących w wodach UE, jak też stad dzielonych z innymi państwami, w tym śledzia w Morzu Północnym, morszczuka i wszystkich stad dorsza w wodach będących w jurysdykcji UE oraz dla tuńczyka błękitnopłetwego w obszarze ICCAT (Międzynarodowa Komisja Ochrony Tuńczyka Atlantyckiego) [Rola WPRyb... 2008].

Polityka rybacka UE ma na celu krótko- i średniookresowe starania na rzecz ograniczenia presji połowowej na ekosystemy morskie. Jest to bardzo trudne ze względu na doraźne interesy rybaków pragnących maksymalnie wykorzystywać posiadany potencjał połowowy. Ponadto, zamierza się opracować prawodawstwo zmierzające do zmniejszenia skali przyłowu (szacowanego na około 30% całości połowów) oraz niszczenia

siedlisk w trakcie działalności połowowej. Jeśli chodzi o poszczególne grupy zagrożonych wyginięciem gatunków, to dla przykładu w 2008 r. wszedł w życie plan działania na rzecz ochrony rekinów i spodoustych [Rola WPRyb... 2008].

Ekosystemowe podejście do rybołówstwa w świecie nie zawiera żadnych odniesień do ekooznakowania i to pomimo deklarowanej kompleksowości czy zintegrowanego podejścia do ekosystemów. Czy więc ekooznakowanie jest lub może być częścią ekosystemowego podejścia do światowego rybołówstwa?

EKOONIAKOWANIE RYB MORSKICH I ICH PRZETWORÓW – POJĘCIE I SPOSOBY REALIZACJI

Oznakowanie ekologiczne produktów, potocznie zwane ekooznakowaniem, oznacza umieszczenie na produktach etykiet, czyli charakterystycznego logo lub w inny sposób podanej informacji dla konsumentów o tym, że dany produkt został wytworzony zgodnie z określonymi standardami ochrony środowiska, takimi jak: surowiec pozyskany zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju, pochodzący z legalnych połowów, stosowanie metod produkcji przyjaznych dla środowiska czy możliwości ponownego wykorzystania produktu lub jego części, odzyskanych np. w procesie recyklingu [Hillar i Karnicki 2005].

Celem wprowadzania oznakowania ekologicznego jest zachęcanie nabywców do zakupu szeroko pojętych produktów ekologicznych. Należy przy tym dodać, że certyfikowaniu coraz częściej podlega także przetwórstwo ryb [Kulikowski 2008].

W świecie funkcjonuje wiele programów oznakowania ekologicznego i są one dobrowolne. Najbardziej znanym programem ekooznakowania ryb i ich przetworów jest prywatny amerykański program Rady Zarządzania Zasobami Morskimi (Marine Stewardship Council – MSC) [Marine... 2004], powstały w 1997 r. z inicjatywy i pod patronatem Unilever, multinarodowego koncernu spożywczego. Deklarowanym celem programu jest zapewnienie nabywców, że dany produkt rybny pochodzi z dobrze zarządzanych łowisk i nie przyczynia się do pogłębiania problemów środowiskowych, a zwłaszcza przełowienia morskich żywych zasobów. Do połowy 2005 r. dziesięć łowisk na świecie (w tym cztery europejskie) otrzymało certyfikaty upoważniające do ekooznakowania przetworów rybnych pochodzących z tych łowisk. Łącznie ponad 180 produktów rybnych posiada ekooznakowanie MSC. Tylko w 2005 r. ocenie poddano dwanaście łowisk, wśród nich łowisko śledzia w Morzu Północnym [Komunikat... 2003].

Utworzenie MSC zapoczątkowało dyskusje na temat ekooznakowania w FAO, a zwłaszcza kompetencji w tym zakresie organizacji niepublicznych. Wychodząc z założenia, że niezbędne jest opracowanie przez FAO powszechnie akceptowanych wytycznych dotyczących ekooznakowania, przyjęto, że mają być zgodne z Kodeksem Odpowiedzialnego Rybołówstwa przyjętym przez FAO [Komunikat... 200 i Expert... 2003]. Dyskusje trwały także na forum Komitetu do spraw Handlu i Środowiska Światowej Organizacji Handlu (WTO).

W 2005 r. FAO zaprezentowało projekt wytycznych dotyczących ekooznakowania ryb pochodzących z morskich połowów i ich przetworów. Wśród podstawowych zasad, które powinny być przestrzegane przy ekooznakowaniu, wymieniono: dobrowol-

ność stosowania, przejrzystość, niedyskryminacyjny charakter (nie tworzenie przeszkód w handlu oraz umożliwienie uczciwej konkurencji), jak też poszanowanie suwerennych praw krajów oraz ich prawodawstwa [Draft... 2005].

Przedstawiciele UE byli aktywnymi uczestnikami działań międzynarodowych dotyczących ekooznakowania. Ich działalność koncentrowała się na tym, aby programy ekooznakowania były konstruowane w sposób uzupełniający politykę prowadzoną w zakresie handlu, rozwoju oraz ochrony środowiska [Komunikat... 2003].

KE uznała programy ekooznakowania za jeden ze środków mogących wspomóc ochronę środowiska w sektorze rybołówstwa i popiera cele łączone z taką polityką, a w szczególności uświadamianie konsumentom środowiskowego wymiaru rybołówstwa [Komunikat... 2003]. Jednocześnie przyjęto założenie, że bodźce rynkowe, jakie niesie ze sobą ekooznakowanie produktów (czyli zakupy tych właśnie produktów kosztem innych), mogą skłonić rybaków do stosowania bardziej odpowiedzialnych („przyjaznych dla środowiska”) metod połowów.

Niezależnie od działań w zakresie ekooznakowania, KE stoi na stanowisku, że prawna odpowiedzialność za ochronę zasobów naturalnych powinna spoczywać na instytucjach publicznych. Ekooznakowanie może pomóc w prowadzeniu zrównoważonego rybołówstwa, ale nie może zastąpić polityki rządów w zakresie ochrony środowiska [Komunikat... 2003]. Dlatego też KE uważa, że UE powinna wypracować spójną politykę w zakresie ekooznakowania ryb i ich przetworów, a także „zająć się” problemami wynikającymi z pojawiania się rozmaitych, innych oznakowań ekologicznych.

Tak więc, KE wspiera powszechną dostępność systemu ekooznakowania dla wszystkich krajów, a w nich dla wszystkich (a więc także małych i średnich) przedsiębiorstw. Podkreśla przy tym znaczenie dobrowolności ekooznakowania oraz zgodności z zasadami WTO, a w nich wagę niedyskryminujących rozwiązań systemowych [Hillar i Karnicki 2005]. Podejście poszczególnych krajów UE (jak też innych krajów) do ekooznakowania jest jednak różne.

Nie ulega wątpliwości, że ekooznakowanie traktowane jest jako jeden z elementów ekosystemowego podejścia do rybołówstwa. Należy przy tym podkreślić, że ekooznakowanie ma wspomagać proekologiczną świadomość konsumentów i pośrednio przyczyniać się do ochrony środowiska morskiego i prowadzenia zrównoważonego rybołówstwa. Jednakże, stosując ekooznakowanie ryb morskich i ich przetworów, zarówno przetwórcy, jak i sieci handlowe podkreślają „ekologiczność”, i to z reguły tylko fragmentarycznie, surowca wykorzystywanego w przetwórstwie.

KONTROWERSJE WE WPROWADZANIU EKOONAKOWANIA RYB I ICH PRZETWORÓW

Ekooznakowanie ryb i przetworów napotyka liczne trudności. Wśród nich na czoło wysuwają się kontrowersje występujące pomiędzy prywatnymi przedsiębiorstwami, państwami i międzynarodowymi instytucjami.

Wątpliwości i zastrzeżenia dotyczące ekooznakowania ryb i ich przetworów przez MSC pojawiały się od początku. MSC, instytucja pozarządowa, niepubliczna, wydając certyfikaty z informacją, że dany produkt pochodzi z odpowiedzialnie zarządzanego

rybołówstwa, ocenia bowiem „ekologiczność” surowca, np. przez ocenę skuteczności zarządzania rybołówstwem przez poszczególne państwa i organizacje międzynarodowe.

Zdaniem kwestionujących, zwłaszcza instytucji państwowych i organizacji międzynarodowych, działania MSC nie są wiarygodne pod względem przejrzystości, odpowiedzialności i kompetencji w zakresie opracowywania zasad i kryteriów niezbędnych do funkcjonowania odpowiedzialnego rybołówstwa. Podważane są źródła i wyniki naukowe, z których korzysta MSC, a także nadmiernie wysokie koszty certyfikacji, związanej z uzyskaniem i możliwością stosowania ekooznakowania produktów.

Występują obawy o możliwość dyskryminacji niektórych produktów, a nawet więcej, bo produktów z niektórych krajów. Najczęściej wymienianym i chyba najbardziej kontrowersyjnym przypadkiem ekooznakowania w rybołówstwie jest oznakowanie tuńczyka i jego przetworów „Tuńczyk odławiany w sposób bezpieczny dla delfinów, zgodnie z Międzynarodowym Programem Ochrony Delfinów (AIDPC)” [Komunikat... 2003]. Oznakowanie to w praktyce uniemożliwia np. dostęp produktów z Meksyku do rynku USA, gdyż normy stosowane w USA są ostrzejsze.

Konieczność wprowadzenia zasad dotyczących ekooznakowania ryb pochodzących z morskich połowów i ich przetworów zaprezentowanych w 2005 r. przez FAO wskazują na świadomość tego, że ekooznakowanie może nie być przeprowadzane w sposób przejrzysty, może mieć dyskryminacyjny charakter (tworzyć przeszkody w handlu oraz uniemożliwiać uczciwą konkurencję). Może też nie zapewniać poszanowania suwerennych praw krajów oraz ich prawodawstwa [Draft... 2005]. Kontrowersje dotyczą w pierwszym rzędzie takich kwestii, jak: zakres standardów dla ekoproduktów, czyli pojęcia produktu „przyjaznego dla środowiska”, kto powinien być twórcą standardów, a kto kontrolerem ich wprowadzania i przestrzegania.

Podejście poszczególnych krajów UE do ekooznakowania jest różne. Francja jest mu przeciwna, Hiszpania natomiast krytykuje zwłokę we wprowadzaniu ekooznakowania.

Procedura ekooznakowania wymaga posiadania ściśle określonej infrastruktury, której nie ma w większości krajów, zwłaszcza słabo rozwiniętych. Ponadto, wątpliwości budzi prawdopodobieństwo stosowania w poszczególnych krajach wielu różnych ekoetykiety, ale też konieczność ponoszenia wysokich kosztów wprowadzania i utrzymania ekooznakowania. Wysokość kosztów związanych z procedurą certyfikacji, czyli uzyskania prawa do stosowania ekooznakowania produktu, budzi wątpliwości także z tego względu, że nieoznakowane ekologicznie produkty mogą być i w większości przypadków są „przyjazne dla środowiska”.

Istnieją obawy, że oznakowanie ekologiczne produktów nie tyle służy deklarowanemu celom, co może być i bywa wykorzystywane przez większe i bogatsze przedsiębiorstwa do eliminacji z rynku słabszych, a więc nie zawsze uczciwej walce konkurencyjnej. I tak, duże sieci handlowe, hurtowe i detaliczne oraz restauracje o znacznych udziałach w rynku, w krajach o wysokim udziale importu w spożyciu, zwłaszcza w Europie i USA, mogą doprowadzić do ograniczenia bądź wyeliminowania z rynku produktów bez ekooznakowania. A przecież nie muszą to być i najczęściej nie są to produkty pochodzące z połowów szkodzących środowisku naturalnemu.

Zarządzanie rybołówstwem morskim pozostaje w gestii rządów bądź upoważnionych przez nie organów ponadnarodowych czy międzynarodowych. Dotyczy to zarówno narodowych stref wyłącznego rybołówstwa, jak też wód otwartego oceanu. Wszędzie tam,

gdzie stwierdzono objawy przełowienia poszczególnych gatunków żywych zasobów, przejście procedury certyfikującej przez przetwórców ryb jest praktycznie niemożliwe. Na przykład w krajach, w których rządy nie zarządzają odpowiednio rybołówstwem, to nie one, lecz przemysł przetwórczy poniesie finansową odpowiedzialność za brak możliwości sprzedaży określonych produktów lub ich niższe ceny, spowodowane brakiem ekooznakowania produktów.

MOŻLIWOŚCI PRZEZWYCIĘŻENIA TRUDNOŚCI WE WPROWADZANIU EKOONAKOWANIA RYB I ICH PRZETWORÓW

Zdaniem KE, polityka UE w zakresie ekooznakowania powinna wspierać następujące działania [Komunikat... 2003]:

1. Zrównoważoną eksploatację zasobów rybołówstwa zgodnie z Rozporządzeniem Rady (WE) nr 2371/2002 z dnia 20 grudnia 2002 r. oraz odpowiedni poziom ochrony ekosystemu – programy ekooznakowania, bazujące na jasno określonych kryteriach i odpowiednich wskaźnikach, mogą pomóc w monitorowaniu postępu osiągniętego w dziedzinie zrównoważonego rybołówstwa, jak też w lepszym uświadomieniu społeczeństwu problemów równowagi ekologicznej,

2. Zharmonizowane podejście do ekooznakowania w całej UE – konsumenci powinni mieć pewność, że wszystkie programy ekooznakowania wprowadzane na terenie UE oparte są na podobnych wytycznych i zasadach.

3. Przejrzyste i obiektywne informowanie konsumentów – ponieważ decyzje o zakupie są podejmowane częściowo na podstawie przesłanek niedotyczących bezpośrednio produktu, np. takich jak metody produkcji i ich wpływ na środowisko, konsumentom należy udostępnić jasne i możliwe do zweryfikowania informacje, aby uniknąć wprowadzających ich w błąd stwierdzeń. Co więcej, w celu zapewnienia ochrony konsumentów, zgodnie z artykułem 153 Traktatu, programy ekooznakowania powinny być zgodne z ogólnymi wymogami polityki ochrony konsumentów.

4. Uczciwa konkurencja – ekooznakowanie powinno być czymś więcej niż tylko narzędziem promocji poszczególnych przedsiębiorstw, a ponadto ekooznakowanie nie może wprowadzać w błąd nabywców.

5. Wolny dostęp – dostęp do wszystkich programów ekooznakowania powinien być otwarty i niedyskryminacyjny, a koszt uczestnictwa nie powinien przekraczać finansowych możliwości małych i średnich przedsiębiorstw.

Deklarowana polityka UE w zakresie oznakowania ekologicznego ryb i ich przetworów jest na tyle klarowna i spójna, że przy wprowadzeniu niewielkich zmian bądź uzupełnień z powodzeniem może stanowić wytyczną do ekooznakowania nie tylko w krajach UE, ale na całym świecie. Dlaczego więc wciąż notuje się niewielkie postępy w powszechnym wprowadzaniu ekooznakowania?

Jest wiele przyczyn trudności we wprowadzaniu ekooznakowania ryb i ich przetworów. Na początek, najważniejsze byłoby usunięcie trwałych sprzeczności między działaniem w makro- i w mikroskali, w tym państwowym czy międzynarodowym zarządzaniem połowami a prywatną, finansową odpowiedzialnością za jego skutki, w postaci ponoszenia między innymi kosztów związanych z certyfikacją produktów lub niemożnością uzyska-

nia przez przedsiębiorstwa ekooznakowania, jeśli surowiec pochodzi np. ze źle zarządzanych łowisk. Niezbędne jest przestrzeganie przy tym podstawowej zasady efektywnego zarządzania – zachowania równowagi pomiędzy zakresem odpowiedzialności i kompetencji (tyle odpowiedzialności ile kompetencji) zarówno w makro-, jak i w mikroskali.

Nie mniej ważne (i równie trudne do osiągnięcia) byłoby usunięcie sprzeczności między krótkookresowymi a długookresowymi celami gospodarowania, także w makro- i w mikroskali. Długofalowe cele, nawet najszczytniejsze, do jakich można zaliczyć międzynarodowe, ekosystemowe podejście do rybołówstwa, a w nim ekooznakowanie ryb i ich przetworów, najczęściej zderzają się z koniecznością lub tylko chęcią osiągania maksymalnych korzyści w krótkim okresie przez poszczególne państwa, a zwłaszcza przez prywatne przedsiębiorstwa, działające w warunkach zbliżonych do wolnej konkurencji.

Bez przewyżnienia podstawowych przyczyn trudności, mających charakter systemowy, niemożliwe będzie osiągnięcie założonych celów. Co więcej, im bardziej są one złożone, tym trudniejsze będą do osiągnięcia.

PODSUMOWANIE

Ekosystemowe podejście do rybołówstwa morskiego jest częścią zintegrowanego, ekosystemowego podejścia do gospodarki morskiej. W jego ramach ma następować realizacja założeń zrównoważonego rybołówstwa, w tym między innymi ochrony przyrody, przez ograniczenie presji połowowej, wyeliminowanie nielegalnych połowów oraz zmniejszenie skali przyłowu. Ekosystemowe podejście do rybołówstwa nie zawiera jednak żadnych odniesień do ekooznakowania.

Ekooznakowanie jest powszechnie traktowane jako jeden z elementów ekosystemowego podejścia do rybołówstwa. Ma wspomagać kształtowanie proekologicznej świadomości konsumentów i poprzez ich decyzje dotyczące zakupów pośrednio przyczyniać się do realizacji założeń ekosystemowego podejścia do rybołówstwa. Ekooznakowanie zawiera w sobie jednak także elementy wykraczające poza ekosystemowe podejście do rybołówstwa.

Występuje wiele trudności we wprowadzaniu ekooznakowania ryb i ich przetworów. Na czoło wysuwają się sprzeczności (nierówność kompetencji i odpowiedzialności) pomiędzy państwowym (czy międzynarodowym) zarządzaniem rybołówstwem a ponoszeniem finansowych konsekwencji tego zarządzania przez prywatne przedsiębiorstwa, w tym hurtowe i detaliczne, działające w poszczególnych krajach. Ponadto, cele w skali makro nie są tożsame z celami w mikroskali, podobnie jest też z celami w krótkim i w długim okresie.

PIŚMIENNICTWO

- Balarzy P., 2008. Spojrzenie chłodnym okiem na morskie obszary ochronne NATURA 2000. Wiadomości Rybackie 3–4 (162), 15–17.
- COM(2007) 604 oraz 605 wersja ostateczna.
- Draft Guidelines for the ecolabelling of fish and fishery products from marine capture fisheries. 2005. Technical consultation on international guidelines for the ecolabelling of fish and

- fishery products from marine capture fisheries (continuation of technical consultation TC: EMF/2004 Rome, Italy, 19–22 October 2004). TC:EMF/2005/2, Rome, 3–4 March 2005.
- Eco-labelling in Fisheries. What is it all about? 2003. Eds. B. Phillips, T. Ward, C. Chaffe. Blackwell Science Ltd., Oxford.
- Expert Consultation on the development of international guidelines for ecolabelling of fish and fishery products from marine capture fisheries. 2003. Report. Rome, Italy, 14–17 October 2003.
- Hillar J., Karnicki Z. 2005. Znakowanie ekologiczne produktów rybnych pochodzenia morskiego. *Wiadomości Rybackie* 3–4 (144), 17.
- Kaczyński V.M. 2007. *Globalization Interactions with the Ocean and Coastal Environment*, [w:] *Globalizacja i Środowisko (Globalization and Environment)*, Warszawska Szkoła Ekonomiczna, Warszawa.
- Komunikat Komisji do Rady, Parlamentu Europejskiego i Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego – Rozpoczynający debatę nad stanowiskiem wspólnoty w sprawie programu oznakowania ekologicznego dla produktów rybołówstwa COM(2005)257 końcowy/SEC(2005)840. Bruksela 2005, 4–6.
- Kulikowski T., 2008. Motory rozwoju rynku rybnego w Europie oraz w Polsce. *Magazyn Przemysłu Rybnego* 2 (63), 10.
- Marine Stewardships Council International Eco-Labelling in Fisheries. 2004. Marine Stewardship Council, 1–20.
- Rola WPRyb we wprowadzaniu podejścia ekosystemowego do gospodarki morskiej. Komunikat Komisji do Rady i Parlamentu Europejskiego [SEC(2008) 449], COM(2008) 187, Bruksela 2008, s. 2–10.
- Rozporządzenie Rady (WE) nr 2371/2002 z dnia 20 grudnia 2002 r. w sprawie ochrony i zrównoważonej eksploatacji zasobów rybołówstwa w ramach wspólnej polityki rybołówstwa, art. 3 lit. e)
- Węśławski J.M., 2008. Co to jest ekosystemowe podejście do eksploatacji morza? *Wiadomości Rybackie* 3–4 (162), 10–11.

ECOSYSTEM APPROACH TO SEA FISHERIES VERSUS ECOLABELLING OF FISH AND THEIR PRODUCTS

Abstract. In the paper, an ecosystem approach to sea fisheries as well as ecolabelling were presented with accompanying them a trial of critical analysis of existing interdependencies. Ecosystem approach to sea fisheries does not contain ecolabelling, but ecolabelling is treated as an element of ecosystem approach to fisheries. Ecolabelling as such contains, however, additional elements. Common introducing fish and their products ecolabelling meets difficulties. There are controversies mainly between different users of live marine resources, government (or international) fisheries management and bearing financial responsibilities of management consequences by private firms, among them processing and trading (disparity between competences and responsibilities). There are also different goals realized in macro- and in micro-scales as well as controversies between short-term and long-term goals.

Key words: ecosystem approach to sea fisheries, ecolabelling of fish and their products, Food and Agriculture Organization (FAO), European Union (EU)

Zaakceptowano do druku – Accepted for print 22.11.2009